

**UNIVERSITETI BUJQËSOR
TIRANË**

“PEMA” PROJECT

VET THROUGH INNOVATION “PEMA” PROJECT

Aktiviteti 2.4 Trajnimi i trajnerëve

November-December 2022

**Higjiena dhe kushtet klimatike për mbarështimin e kafshëve.
(Bazat e blegtorise klasa 10)**

Dritan LAÇI *Profesor i Asocuar*

Fakulteti i Mjekësisë Veterinare

Departamenti i Shëndetit Publik Veterinar

Data	Orari	Temat	Klasa	Lektori
Saturday 19 November	From 9 am to 11 am	Hygiene and climatic conditions for animal husbandry	Bazat e blegtorisë Class 10	Prof. Dritan Laci
Saturday 26 November	From 2 pm to 4,30 pm	Concepts on animal disease	Bazat e blegtorisë Class 10	Prof. Dritan Laci
Saturday 3 December	From 11 am to 1 pm	Animal production, breeds and physiology	Bazat e blegtorisë Class 10	Prof. Dritan Laci

Temat që do trajtojmë:

1. Treguesit për stallat e kafshëve të fermës.
2. Higjiena në komplekse të mbarështimit të kafshëve.
3. Rëndësia dhe rregullat e higjienizimit, vendit, mjeteve të punës dhe përdorimi dezinfektanteve.
4. Kushtet klimatike të nevojshme për mbarështimin e kafshëve.
5. Racat më të përshtatshme të kafshëve të fermës në përputhje me drejtimin e prodhimit dhe kushteve të fermës.

Treguesit bazë për stallat e gjedhit.

- Sistemet e mbarshtimit:

- a. *Me kullota*

- b. *Grazhd*

- Stallat

- a. *Gjysëm të hapura (shumica)*

- b. *Të mbyllura*

Elementë të higjienës në komplekse të mbarështimit të kafshëve.

- Ndërtimet blegtorale duhet të bëhen në zona të pabanuara.
- Përgjithësisht rekomandohet pozicioni jug-lindje që të përfitohet dielli
- Stallat ndërtohen në truall me titull pronësisë dhe lejë ndërtimi.
- Stalla duhet të sigurojë ndarjen në grup të kategorive sipas gjëndjes fiziologjike:
 - *laktacion*
 - *viça në mëmëzim*
 - *viça të shkëputur*
- **Ventilimi** mirë mban koncentrimin e amonjakut poshtë 5 ppm (nuk ndihet era me nuhatje), dhe lageshti e ajrit 70-80 %.

Ndërtimi i stallave të lopëve duhet të ketë parasysh edhe disa kritere të tjera :

- 1. Sigurimi i kushteve higjeno-sanitare dhe mbrojtjen e mjedisit.*
- 2. Minimizimin e humbjeve që shkaktohen nga faktorë të ndryshëm higjeno-sanitarë.*
- 3. Më pak sëmundje parazitare në lope dhe viça.*

Standarte në ferma lopesh:

- Për një lope kërkohet 6 m²
- Për lope barese 10 m²
- Zonë shtesë për ruajtjen e ushqimit, inventarit dhe pajisjeve;
- Lartësia e murit - nga 2,5 në 3 m; lartësia deri në kreshtën e çatisë - jo më pak se 3.5 m.

Rëndësia dhe rregullat e higjienizimit të vendit dhe mjeteve të punës

Largimi i plehut.

- Eviton çalën, dermatite, ulçeroze, absese të ndryshme, mastite etje.
- Në regjim stallor, disa here ne dite, dhe të sigurohet kashte.
- Kujdes në pjellje, shtresë kashte e thatë në menyrë të konsiderushme..

Pastrimi dhe Dezinfektim:

- uje i paster për pastrimin e kafshëve dhe larjen e stallave
- gërqelet të pa shuar, 1 kg. për 5 m²
- solucion sode kaustike 1 gr. për 8 litra ujë.
- mundet të përdohet dhe superfosfati 1 kg për 10 m².

Drita. E domosdoshme –ngordhje mikrobesh, favorizon shërimin e shpejtë – sintezë të vitaminës D.

Racat në përputhje me drejtimin e prodhimit dhe kushteve të fermës

Holshtein

Jarsey

Simental

Busha

- *Konsumojne ushqim ne sasi te ndryshme*
- *Pershtatje te ndryshme me terrenin*
- *Sasi të ndryshme prodhimi qumështi*
- *Përmbajtje të ndryshme qumështi*
- *Sasi te ndryshme prodhimi mishi*
- *Cilesi te ndryshme mishi*

Blu Belga

Limousine

2. Treguesit bazë për stallat e dhenve/dhive.

- Sistemet e mbarshimit:

a. *Me kullota*

b. *Grazhd*

- Stallat

a. *Të mbyllura (shumica)*

Dhen/dhi: 2. Treguesit bazë për stallat.

- Ndërtimet blegtorale duhet të bëhen në periferi të vendbanimit (fshatit) në distance >1 km dhe për zonat turistike sipas masterplanit të miratuar për këto zona.
- Përgjithësisht rekomandohet pozicioni jug-lindje që të përfitohet dielli
- Stallat ndërtohet ne truall me titull pronësisë dhe duhet të ketë lejë ndërtimi sipas ligjit ne fuqi.
- Stalla duhet të sigurojë ndarjen në grup të kategorive sipas gjëndjes fiziologjike:
 - *barsmëri*
 - *laktacion*
 - *qingja dhe keca në mëmëzim*
 - *këputje*
 - *majmërin e tyre*
 - *ndërzim të deleve e dhive*
 - *zbatimin e racioneve ushqimorë në të gjithë përbërësit deri tek uji.*

Për ndërtimin dhe tipin e stallave të dhenëve ose dhive , nisemi nga disa kritere:

- Kushtet klimatike ku do të zhvillojë aktivitetin ferma.
- Sistemi i mbarështimit të tufës.
- Afatet e riprodhimit të tufës.
- Përse duhet ndërtuar një stallë dhe çfarë duhet zgjedhur në përshtatje me klimën e zones.
- Si mundet të shfrytëzohet stalla.

Dhen/dhi: 3. Elementë të higjienës në komplekse të mbarështimit të kafshëve.

- Orientim të mirë për mbrojtje maksimale kundër erërave, shiut dhe të siguroje hije.
- Ventilim të mirë pa korente, ..
- Stallat nuk duhet të kenë lagështi.
- T'imtat kërkojnë lagështi të ulët të ajërit të stallës, (lagështia relative e ajërit < 70-80 %).
- Shtrati i qëndrimit të kafshëve të jetë i thatë dhe ketë pjerrësi 1.5%, që të garantojë kullimin e ujërave.

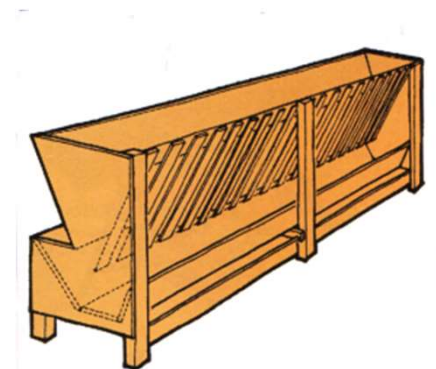
Dhen/dhi: 4 Elementët bazë të higjienës së kafshës dhe përdorimi dezinfektanteve.

Kur stalla garanton hallkat e trajtimit të tufës në mënyrë korrekte, favorizon marrjen e rendimenteve të larta në të gjithë treguesit produktivë.

- Ndërtimi i një stalle duhet të ketë parasysh edhe disa kriterë të tjera :
 - *Sigurimi i kushteve higjeno-sanitare dhe mbrojtjen e mjedisit.*
 - *Minimizimin e humbjeve që shkaktohen nga faktorë të ndryshëm higjeno-sanitarë.*
 - *Më pak sëmundje parazitare në të rriturat dhe të vegjëlit.*

Kushtet të nevojshme për mbarështimin e dhenve.

- **Dele** barsa 2 m²/ krerë
- Dele me qingja 5 m²/ krerë
- Llogaritet 0.3-0.5 kg kashtë /kafshë të rritura/në ditë.
- Gjatësia e frontit të ngrenies (koritave) cm/krerë
 - Qingja < 3 javë 25 cm/krerë
 - Të rriturat 33-40 cm/krerë
- Qingjat mbi 3 jave 25 cm/krerë (nese pijnë qumesht 7-9 cm/për qingj mesatarisht)
- Lartësia e fundit të korites nga toka 30-40 cm
- Lartësia e kokes së kafshes mbi nivelin e tokës 50-55 cm

Ujëpirja

- Lartësia nga toka e ujëporses për qingjat është 40 cm.
- Lartësia nga toka e ujëporses për të rriturit është 70-80 cm.
- Në varësi të ushqimit, shëndetit , temperaturës, stadit të laktacionit, konsumi i ujit në ditë është 4-10 litra.

Kushtet të nevojshme për mbarështimin e dhive.

Gjatësia e koritave në cm/krerë

- Keca nen 1 muajsh 20 cm/krerë
- Keca ne majmeri 10-20 cm/krerë (kastruar)
- Keca ne keputje 25 cm/krerë (shperndarje koncentratit 200-250 gr/krerë/ditë)
- Kecat 7 muajshe 33 cm/krerë (sasia e koncantratit te shperndare 600gr/krere/dite).
- Dhite e rritura 33 cm/krerë (sasia e shperndare 250-300 gr/krere ne vakt ushqimi)
- Lartesia e koritave nga toka 40 cm.

Ujepirja

- Numuri i kecave per ujepirese 25 krere, lartesia e ujepirses nga toka 1 m me nje shkalle, deri 60 cm.
- **Konsumimi i ujit** në ditë 3-12 litra në varesi të ushqimit, shendetit , temperatures, stadit të laktacionit.

Vazhdon ...

- **Ventilimi:** ajer pa korente.

	Volumi i ajrit (m ³ /kafshe)	Shpejtesia e ajrit (m/s)	Ajer qe futet (m ² / kafshë)	Ajer qe del (m ² / kafshë)
Qingja	3 deri 5	0.25		
Rureza	5 deri 6	04 deri 05		
Dele te rritura	7 deri 10	04 deri 05	0.06	0.03

- Ventilimi i mire mban koncentrimin e amonjakut poshte 5 ppm (nuk ndihet era me nuhatje), dhe lageshtia a ajrit 70-80% (qimet e kafsheve duhet te jene te thata).

Ndriçimi:

- Rekomandohet që raporti midis sipërfaqes së dritareve dhe stallës të jetë 1/20.

Temperatura ambientale optimale:

- Qingjat e sapolindur 20-25°C
- Qingja më të vegjël se 1 muajsh 18°C
- Qingjat në majmeri: 13-15°C
- Të rriturat : 13 – 15°C

Kushtet të nevojshme për mbarështimin e dhive.

Siperfaqja e ndenjjes me shtrese m² krerë

- per kecat nen 1 muaj 0.25 – 0.33 m² krerë
- kecat ne majmeri 0.33 m² krerë
- kecat ne keputje 0.50-0.66 m² krerë
- kecat e nderzyer 7 muaj 1.5 m² krerë
- te rriturat 1.5 m² krerë duke siguruar 1 kg/kashte /krere në ditë

Gjatësia e frontit të ngrënies(koritave) cm/krerë

- keca nen 1 muajsh 20 cm/krerë
- keca ne majmeri 10-20 cm/krerë (kastrur)
- keca ne keputje 25 cm/krerë (shperndarje koncentratit 200-250 gr/krerë/ditë)
- keca 7 muajshe 33 cm/krerë (sasia e koncantratit te shperndare 600gr/krere/dite).
- Dhite e rritura 33 cm/krerë (sasia e shperndare 250-300 gr/krere ne vakt ushqimi)
- Lartesia e koritave nga toka 40 cm.

Ujepirja

- lartesia e ujepirses nga toka 1 m me nje shkalle, deri 60 cm.
- Konsumimi i ujit ne dite 3-12 litra ne mvartesi te ushqimit, shendetit , temperatures, stadiit të laktacionit.

vazhdon ...

	Volumi i ajrit (m ³ / Kafshe)	Shpejtesia e ajrit (m / s)	Ajer qe futet (m ² / kafshë)	Ajer qe del (m ² / kafshë)
Keca nen 1 muaj	3 – 4	0.2	0.04	0.02
Keca 7 muajsh	5 – 6	0.5	0.04	0.02
Dhi te rritura	6 – 7	0.5	0.06	0.03

Ventilimi mire mban koncentrimin e amonjakut poshte 5 ppm (nuk ndihet era me nuhatje), dhe lageshti a ajrit 70-80 %.

Ndriçimi: Rekomandohet që raporti midis sipërfaqes së dritareve dhe stallës të jetë 1/20.

Temperatura ambjentale optimale:

- Kecat e sapolindur 22°C
- Keca me te vegjel se 1 muajsh 18°C
- Kecat ne majmeri: 15°C
- Keca deri 7 muaj : 10 – 16°C
- Dhi te rritura : 10 – 16 °C

Ndikimi parametrave të stallave në shëndetin dhe prodhimin e kafshëve.

- Shumë faktorë të stallës veprojnë dhe bashkë me ambientin rrethues të mbarështimit të kafshëve ndikojnë në çfaqjen e sëmundjeve nga më të ndryshme dhe që provokojnë uljen e prodhimit.
- Duhet të kihen parasysh këto momente:
- -Lidhja (korelacioni) kafshë $\Leftrightarrow$ ambient (kushte mbarështimi) $\Leftrightarrow$ të ushqyer.

A. Lagështia – Lagështia e tepërt dëmton aparatin respirator. Favorizon virozat dhe parazitozat e ndryshme (norma < 70%, optimumi 70 –80%)

B. Korentet e ajërit. Veçanërisht i dëmshëm në kushtet e lagështisë dhe të ftohtit. Për të vegjëlit mortaliteti mund të arrije deri ne 90%.

C. Cilësia e ujit: të jetë i pastër i pa ndotur.

- Ndikon në çfaqjen e leptospirozes, butulizmi, etj.
- Mund të përmbajë nitrate, plumb, bakër, plehra kimike të dëmshme për kafshët etj.
- Për ujë cilësor duhet të ndërtohen lugje me ujë të rrjedhshëm dhe lehtësisht të pastrueshme.
- Teknika më e mirë është përdorimi i pirësve automatike në stallë.

D. Cilësia e ajërit (ajrosja ose ventilimi) eleminimi i amonjakut, heqja e plehut.

E. Dezinfektme:

- gërqelet të pa shuar, 1 kg. për 5 m²
- solucion sode kaustike 1 gr. për 8 litra ujë.
- mundet të përdohet dhe superfosfati 1 kg për 10 m².

e) Heqja e plehut

- Eviton çalën-dermatite ulçeroze-absese të ndryshme,mastite etje.
- Duhet që minimalisht të hiqet një herë në vit dhe vazhdimisht ne rregjim stallor dhe të sigurohet kashte.
- Kujdes në pjellje, shtresë kashte e thatë 0.5 kg për m² çdo ditë.

- **F) Drita.** E domosdoshme –ngordhje mikrobesh, favorizon shërimin e shpejtë – sintezë të vitaminës D.

Dhen/dhi: 6. Rëndësia e tyre ekonomike

Sharrit

Rude

Premenka

Balusha

Bardhoka

Shkodrania

- *Konsumojne ushqim ne sasi te ndryshme*
- *Pershtatje te ndryshme me terrenin*
- *Sasi të ndryshme prodhimi qumështi*
- *Përmbajtje të ndryshme qumështi*
- *Sasi te ndryshme prodhimi mishi*
- *Cilesi te ndryshme mishi*

Rëndësia ekonomike dhive

Origjina:
Spanjë
Drejtimi kryesor:
Prodhim qumështi
Dhija e maturuar
Lartësia në xhidavi:
Meshkujt mbi 77 cm,
Femrat mbi 70 cm
Pesha: Meshkujt
mbi 67 kg,
Femrat mbi 50 kg
Prodhimi: në varësi nga
kushtet dhe mbarështimi arrin
në 500 litra për laktacion

Origjina:
Alpet Franceze
Drejtimi kryesor:
Prodhim qumështi
Dhija e maturuar
Lartësia në xhidavi:
Meshkujt mbi 80 cm,
Femrat mbi 76 cm
Pesha: Meshkujt
mbi 77 kg,
Femrat mbi 60 kg
Prodhimi: në varësi nga
kushtet dhe mbarështimi arrin
në 800-900 litra për laktacion

Emri:
Kuqja e Matit
Drejtimi kryesor:
Prodhim qumështi
Dhija e maturuar
Lartësia në xhidavi:
Meshkujt mbi 68 cm,
Femrat mbi 60 cm
Pesha: Meshkujt
mbi 80 kg,
Femrat mbi 45 kg
Prodhimi: në varësi nga
kushtet dhe mbarështimi arrin
në 180-200 litra për laktacion

Origjina:
Zvicër
Drejtimi kryesor:
Prodhim qumështi
Dhija e maturuar
Lartësia në xhidavi:
Meshkujt mbi 90 cm,
Femrat mbi 80 cm
Pesha: Meshkujt
mbi 85 kg,
Femrat mbi 60 kg
Prodhimi: në varësi nga
kushtet dhe mbarështimi arrin
në 850 litra për laktacion

Emri:
Caporja e Dragobisë
Drejtimi kryesor:
Prodhim qumështi
Dhija e maturuar
Lartësia në xhidavi:
Meshkujt mbi 66 cm,
Femrat mbi 60 cm
Pesha: Meshkujt
mbi 80 kg,
Femrat mbi 45 kg
Prodhimi: në varësi nga
kushtet dhe mbarështimi arrin
në 120-140 litra për laktacion

- Konsumojne ushqim ne sasi te ndryshme
- Pershtatje te ndryshme me terrenin
- Sasi të ndryshme prodhimi qumështi
- Përmbajtje të ndryshme qumështi
- Sasi te ndryshme prodhimi mishi
- Cilesi te ndryshme mishi

Elemente bazë për stallat e njëthundrakëve.

- Ndërtimi bazuar lejeve përkatëse.
- Mund të jenë edhe pranë zonave të banuara.
- Stallat duhet të jenë të mbyllura.
- Bokset nuk duhet të kenë komunikim mes tyre.
- Ndricimi – ajrosje - lagështia nën kontroll.
- Te ushqyerit, pirja ujit,
- Kashaisja dhe kujdesi gjatë mbathjeve.
- Stervitja e kuajve
- Manaxhimi mbetjeve të fermes (jashtëqitjet).

Treguesit bazë për stallat e derrave.

- Ndertimi fermave te derrat larg zonave te banuara.
- Kushtet higjieno-sanitare te fermes (jashte dhe Brenda saj).
- Kushtet higjieno-sanitare te personelit
- Ndarja ne zona te ndryshme: harca, paradosa/dosa, materniteti, te shkeputurit, majmeria.

Parametrat ambjentale te stalles

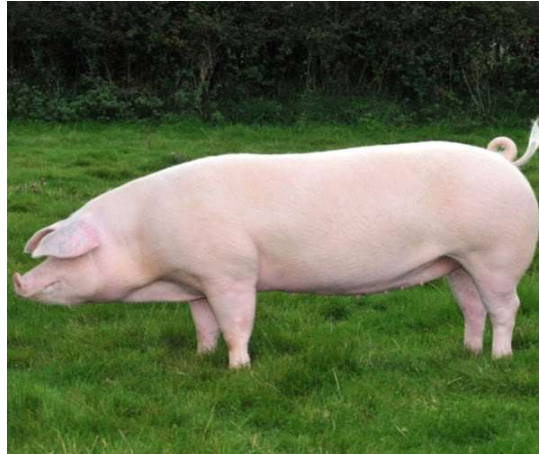
- Temperatura (e ndryshme ne stade te ndryshme rritjeje).
- Manaxhimi llambave ngrohese per gicat.
- Lageshtia
- Pirset e ujit.
- Shperndaresit e ushqimeve

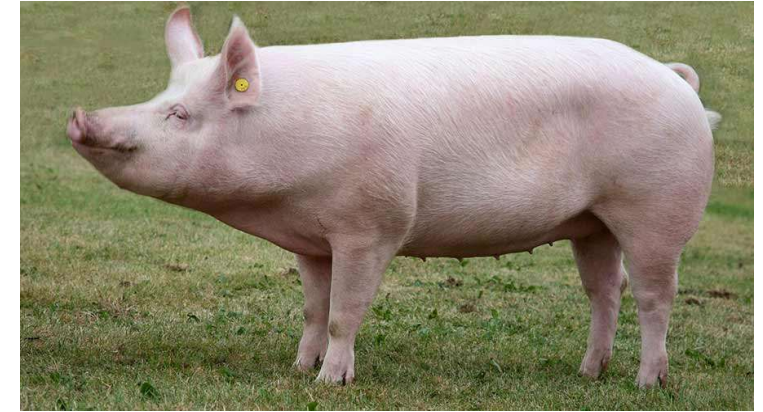
Rëndësia ekonomike derrave

Duroc

Landrace

Large White

Pietrain

- *Karakteristikat e rracave*
- *Pershtatje te ndryshme me terrenin*
- *Sasi të ndryshme prodhimi mishi*
- *Sasi te ndryshme prodhimi mishi*
- *Cilesi te ndryshme mishi*

Treguesit bazë për stallat e shpendet

- *Karakteristikat e racave per veze dhe mish*
- *Masat higjiene-sanitare jashte dhe brenda kapanonit te pularise.*
- *Sistemet e ndryshme te mbareshtimit te shpendeve (perdhe, me kate, etj.)*
- *Sasi të ndryshme prodhimi mishi*
- *Sasi te ndryshme prodhimi mishi*
- *Cilesi te ndryshme mishi*

Fermat e shpendeve

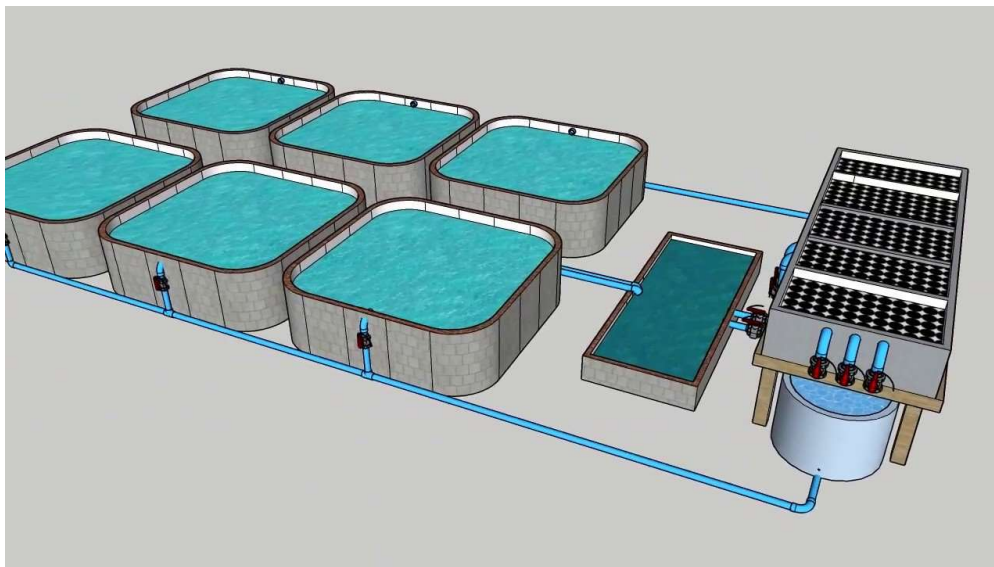
- Biosiguria ne shpendari si e vetmja mundesi per parandalimin e semundjeve ne shpende.
- Kontrolli njerezve
- Kontrolli mjeteve
- Kontrolli brejtesve, shpendeve te eger,
- Pajisjet monitoruese te pularise.

- Kontrolli i temperatures
- Shperndarja ushqimit dhe ujit
- Kontrolli lageshtise
- Kontrolli drites
- Kontrolli prodhimit
- Kontrolli vezeve

Treguesit bazë për fermat e akuakultures

- Fermat intensive, gjysem intensive dhe ekstensive. (percaktohen nga iktiomasa dhe ushqimi).
- Fermt e kultivimit ne uje te kripur, (sistemi kultivimit me kosha)
- Sistemi RAS i kultivimit (sistemi me uje te riqarkullushem).

E rëndësishme në Akuakulture

- Ferma konsiderohet karantine e perhershme duke zbatuar masat e biosigurise.
- Jo me pak se 5 km me ferma te tjera akuakulture
- Duhet te permbaje: dhoma ndejtje, zhveshje, dushe, magazine per mjetet e punes, mence, tualete, etj.
- Monitorim i vazhdushem i ujit per metale te renda, pesticide, insecticide, etj.
- Monitorimi ujit per Oksigjenin, temperature, pH, etj.
- Zbrazje sanitare
- Fermat me cikël të mbyllur prodhimi.
- Te ushqyerit e peshqve
- Pastrimi vaskave nga peshq të ngordhur.
- Higjienizimi mjeteve të punes.

Treguesit bazë për fermat e bleteve

- Masat e sigurise per jeten kur punojme me bletet.
- Mjetet e punes qe perdorim.
- Elementet perberes te kosheresh
- Kujdesi gjate manipulimit ne koshere. (hapje, mbyllje, levizje kornizash)
- Koha kur punojme me bletet,
- Njohja e mbretereshes, bletes puntore dhe meshkujve.
- Njohja e kornizes me mjalt dhe me larva bletesh.
- Njohja e kohes se maturimit te mjaltit.
- Vendosja dhe heqja e kateve.

Ferma e Bleteve

- Duhet te permbaje nje ambjent (dogine) e cila te sherbeje per:
- 1. Ambjent magazinimi per korniza, koshere, tymusen, furca, leven hapese te koshereve, centrifugen, sita te ndryshme, hinka, etj.
- 2. Ambjent magazinimi per bugaqe, apo preparate te tjere ndihmuese apo trajtuese per bletet.
- 3. Ambjente per ruajtjen apo magazinimin e mjaltit te vjele.
- Farmaci te vogel per plage te vogla apo reaksion anafilaktik.
- Dushe dhe ambjent shplodhes per stafin.

Ju falenderoj për vëmendjen!

Pyetje dhe Përgjigje